

Реалізація права на мирні зібрання: світовий досвід та українські реалії

Колеснікова М.В., к.ю.н., викладач кафедри права СумДУ

Інформацією з обмеженим доступом є інформація, розголошення якої може завдати шкоди національній безпеці, суспільним інтересам, інтересам державної безпеки, інтересам людини або громадянина або інтересам суб'єкта господарювання. При цьому національне законодавство не визначає, які з перелічених інтересів є вищими і які з них підлягають першочерговому захисту у випадку їх зіткнення. Із Конституції України випливає, що людина є вищою соціальною цінністю [1]. Тому, логічним є ствердження, що інтереси людини є вищими за інтереси комерційної структури. Крім того модельний Закон «Про інформатизацію, інформацію та захист інформації» визначає, що у разі суперечності між правом на отримання інформації і правом на недоторканність приватного життя пріоритет має право на недоторканність приватного життя, якщо національним законом не встановлено інше [2]. Національна ж безпека та суспільні інтереси включають в себе інтереси людини, отже, не можуть суперечити один одному. Проте, на практиці конфлікт цих інтересів все таки існує. Так, за статистичними даними Вищого Адміністративного суду України за 2010 – 2011 роки щодо справ стосовно реалізації права на мирні зібрання (збори, мітинги, походи, демонстрації), справи зазначених категорій хоча і не є поширеними у судовій практиці, однак, зважаючи на актуальність питання забезпечення права на мирні зібрання у суспільному житті, потребують дослідження. Дана категорія справ нерозривно пов'язана з правом на інформацію, оскільки відповідно до підпунктів 332–336 пункту 4 розділу XV Статуту патрульно-постової служби міліції України [3] збори – це спільна, спеціально організована невелика присутність громадян у громадському або іншому місці, викликана необхідністю обговорення різних політичних, соціальних, економічних, культурних та інших проблем; мітинг – масові збори з питань злободенних, переважно політичних питань, які проводяться, як правило, на вулицях, майданах, стадіонах, парках. Неодмінні атрибути мітингу – масова аудиторія, промовці, лозунги, прапори, заклики (усні, друковані, письмові); демонстрація – масове находиття громадян з приводу висловлення будь-яких громадсько-політичних настроїв, в тому числі з питань протесту або незгоди будь з чим. (Цей захід може проявлятися також у проступку однієї особи, здійсненні нею вчинку з метою підкреслення свого відношення до будь-якої події чи посадової особи тощо); пікетування – форма демонстрації, під час якої виставляються представники будь-де, наприклад, перед будинками об'єднань, підприємств з метою висловлення протесту проти чого-небудь, для забезпечення охорони на місці проведення страйку або демонстрації.

На думку Вищого Адміністративного суду України, таке визначення пікетування не дає змоги правильно розкрити зміст цього заходу. Під пікетуванням як формою безпосередньої демократії необхідно розуміти публічне вираження колективної або індивідуальної думки (демонстрація підтримки, солідарності, протесту проти чого-небудь) шляхом розташування громадян біля певного об'єкта. Під час пікетування можуть використовуватися плакати, транспаранти, інші засоби наочної агітації [4].

Тлумачення понять «національна безпека», «громадський порядок», «громадська безпека» та інших, що стосуються окремих положень щодо обмеження прав, містяться також у Сіракузьких принципах тлумачення обмежень і відступів від положень Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, схвалених економічною та соціальною радою Організації Об'єднаних Націй у 1985 році [5]. Так, згідно з названим актом «громадський порядок» можна визначити як сукупність норм, які забезпечують життєдіяльність суспільства або як низку основоположних принципів, на яких побудовано суспільство. Повага до прав людини є частиною громадського порядку. Громадський порядок необхідно тлумачити в контексті задач конкретного права, яке обмежено з цієї підстави.

Під «громадською безпекою» мається на увазі захист від загрози безпеці людей, їхньому життю або фізичному здоров'ю, а також серйозних збитків їхньому майну [5].

Відповідно до статті 8 Кодексу адміністративного судочинства України суд при вирішенні справ керується принципом верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини [6]. Однак під час розгляду та вирішення справ зазначеної категорії суди нечасто використовують практику Європейського суду з прав людини, як і інше міжнародне

законодавство, що регулює питання реалізації права на мирні зібрання (за винятком статті 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року [7]), хоча в умовах часткової неврегульованості розглянутих питань національним законодавством європейська практика може значно полегшити вирішення справ та сприятиме забезпеченню реалізації права людини на мирні зібрання в Україні.

Свої позиції щодо реалізації передбаченого статтею 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод права на свободу мирних зібрань Європейський суд з прав людини висловив у рішеннях у справах “Станков та об’єднана македонська організація “Ілїнден“ проти Болгарії” (2001) та інших [4].

Також адміністративні суди під час розгляду та вирішення справ стосовно реалізації права на мирні зібрання повинні застосовувати Керівні принципи зі свободи мирних зібрань, розроблені експертами Бюро з демократичних інституцій і прав людини Організації з безпеки та співробітництва в Європі [6], які визначають параметри реалізації законодавства відповідно до міжнародних норм та наводять приклади дії основних принципів на основі передового міжнародного досвіду.

Згідно із Сіракузькими принципами тлумачення обмежень та відступів від положень Міжнародного пакту про громадянські та політичні права прагнення захистити здоров’я населення може слугувати підставою для обмеження певних прав, якщо державі необхідно вжити заходів до усунення серйозної загрози здоров’ю населення або окремих осіб [5].

Таким чином, як свідчить судова статистика, суди в більшості випадків не правильно трактують поняття «суспільний інтерес» чи «громадський порядок» і обмежують законне право на інформацію (в даному випадку через проведення мирних зборів). Ця проблема може бути вирішена, на нашу думку, шляхом відповідних роз’яснень щодо однакового застосування судами законодавства про інформацію, для чого необхідно систематизувати інформаційне законодавство, зокрема, розширити та доповнити Закон України «Про інформацію» найбільш важливими положеннями. До таких положень слід включити: 1) повернути визначення права власності на інформацію; 2) визначити основні види таємної (конфіденційної) інформації та представити їх загальну характеристику; 3) визначити засоби захисту права на інформацію.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. - Ст.141.
2. Про інформатизацію, інформацію та захист інформації: Модельний Закон від 18.11.2005 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Про затвердження Статуту патрульно-постової служби міліції України: Наказ Міністерства Внутрішніх справ України від 28.07.1994 № 404 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
4. Основи законодавства України про охорону здоров’я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - № 4. - Ст.19.
5. Сіракузькі принципи тлумачення обмежень і відступів від положень Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, схвалених економічною та соціальною радою Організації Об’єднаних Націй у 1985 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14624>
6. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-ІV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. - № 35-36. - Ст.446.
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04.11.1950 // Офіційний вісник України. - 1998. - № 13. - Ст. 270.

Міжнародно-правове забезпечення стабільності та безпеки суспільства: матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів та студ. юридичного фак-ту, м. Суми, 25 травня 2013 р. / Ред.кол.: А.М. Куліш, М.М. Бурбіка, М.І. Логвиненко, В.М. Семенов, А.В. Баранова. — Суми : СумДУ, 2013. — С. 33-35.